

УДК 811.161.2'276.6:62

ФЕДАК Софія – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та іноземних мов, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, вул. Руська, 56, Тернопіль, 46000, Україна (sofiyaharbuz@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5378-4572>

НАЗАРЕВИЧ Леся – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та іноземних мов, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, вул. Руська, 56, Тернопіль, 46000, Україна (lesia.te@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0566-9200>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2026.65.16>

Бібліографічний опис статті: Федак, С., Назаревич, Л. (2026). Астрономічні терміни в книжці Івана Пулюя «Нові і перемінні зьвізди»: співвідношення питомих українських і запозичених елементів. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 65, 141–148, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2026.65.16>

АСТРОНОМІЧНІ ТЕРМІНИ В КНИЖЦІ ІВАНА ПУЛЮЯ «НОВІ І ПЕРЕМІННІ ЗЬВІЗДИ»: СПІВВІДНОШЕННЯ ПИТОМИХ УКРАЇНСЬКИХ І ЗАПОЗИЧЕНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Анотація. Астрономія – немолода наука, проте її термінологічна система потребує удосконалення, адже вона зазнавала різних впливів: від русифікації до засилля іноземних та міжнародних одиниць. У невеликій за обсягом праці Івана Пулюя «Нові і перемінні зьвізди» переважають власне українські наукові терміни, однак більшість із них не увійшли до сучасної терміносистеми.

Серед базових термінів сучасної астрономії виокремлюємо не надто часто вживане слово «зірка». Лексема «зоря» трапляється в тексті частіше й слугує основою для творення інших частин мови, таких як прикметник «зорявий», дієслово «зорити», дієприкметник «зоріючий». На відміну від сучасної української мови, у Пулюєвій книжці майже повсюдно вжито праслов'янське «зьвізда», що пояснюємо як діалектними впливами, так і інтерференцією польської та чеської мов. Саме слово «зьвізда» стало твірною основою для складних термінів, наприклад, поняття «змінні зорі» передане словосполученням «перемінні зьвізди». У значенні «сузір'я», вчений використовує слово «грумада» і його синоніми «гурт», «гурток». Варто зауважити, що самі сузір'я учений іменує і міжнародними назвами, і їх українськими відповідниками, такими як Віз, Велика Ведмедиця, Квочка. Питомо український термін «імла», який у сучасній українській мові замінило слово «туманність», Іван Пулюй вживає у формі множини.

Слова «небо» й «небозвід» є синонімами, проте іменник «небо» в тексті чисельно переважає, хоча трапляється також цікава інверсійна конструкція «звід неба». У значенні «небосхил» виступає слово «крайовид», а в значенні «горизонт, обрій» – «виднокруг».

Церковнослов'янське «вселенна» автор вживає на позначення поняття «всесвіт»: хоча трапляється і термін «всесвіт». Зауважимо, що сучасні терміни «туманність всесвіту», «матерія всесвіту» і т. ін., утворені шляхом додавання іменника у формі родового відмінка зі значенням належності, є більш точними, оскільки дають змогу уникнути двозначності.

Серед астрономічних термінів у праці Івана Пулюя переважають питомих українські одиниці. Коли ж йдеться про власні назви, автор надає перевагу міжнародним назвам планет, зірок та сузір'їв. Особливої уваги потребують терміни, яких немає в сучасному науко-

© ФЕДАК Софія, НАЗАРЕВИЧ Леся, 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

вому вжитку, але вони могли би вдало замінити запозичення, оскільки стислі, мають прозору семантику та утворені за допомогою власне українських засобів.

Ключові слова: Іван Пулюй, астрономічний термін, космонім, сузір'я, зірка, планета, туманність.

FEDAK Sofia – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Ukrainian and Foreign Languages, Ternopil Ivan Puluj National Technical University, 56, Ruska str., Ternopil, 46000, Ukraine (sofiyaharbuz@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5378-4572>

NAZAREVYCH Lesya – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Ukrainian and Foreign Languages, Ternopil Ivan Puluj National Technical University, 56, Ruska str., Ternopil, 46000, Ukraine (lesia.te@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0566-9200>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2026.65.16>

To cite this article: Fedak, S., Nazarevych, L. (2026). Astronomical terms in Ivan Pul'uj's book "New and Variable Stars": purely Ukrainian and borrowed elements [Astronomical terms in Ivan Pul'uj's book New and Variable Stars: purely Ukrainian and borrowed elements. Problems of Humanities]: *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya «Filolohiia» – Problems of Humanities. "Philology" Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 65, 141–148, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2026.65.16> [in Ukrainian].

ASTRONOMICAL TERMS IN IVAN PUL'UJ'S BOOK "NEW AND VARIABLE STARS": PURELY UKRAINIAN AND BORROWED ELEMENTS

Summary. Astronomy is an ancient science, but its terminology system needs improvement, as it has been influenced by various factors, from Russification to the dominance of foreign and international terms. Ivan Pul'uj's book 'New and Variable Stars' is predominately written using Ukrainian scientific terms, but most of them are still not part of the modern terminology system.

Among the basic terms of modern astronomy, we highlight the not very frequently used word 'зірка'. The lexeme 'зоря' occurs more often in the text and serves as the basis for the creation of other parts of speech, such as the adjective "зорявий", the verb 'зоріму', and the participle 'зоріючий'. Unlike in modern Ukrainian, Puluj's book almost universally uses the Old Slavic word 'звѣзда', which we explain as both dialectal influences and interference from the Polish and Czech languages. The word 'звѣзда' itself became formative for complex terms, for example, the concept of 'змінні зорі' is expressed by the phrase 'перемінні звѣзди'. In the meaning of 'constellation,' the scholar uses the word 'зромада', and we also find the Ukrainian synonyms "групп" and "группок". It is worth noting that the scholar names the constellations themselves using both international names and their Ukrainian equivalents, such as Біз (Big Dipper), Велика Ведмедиця (Ursa Major), and Квочка (Hen). The lexeme 'імла' (mist) has a distinctly Ukrainian flavour, which in modern Ukrainian has been replaced by the word 'туманність' (nebula). Unlike in modern Ukrainian, the word 'імла' in Ivan Pul'uj's scientific language has a plural form, as it is used to denote countable objects.

The words 'небо' (sky) and 'небозвід' (sky) are synonyms, but the noun 'небо' predominates in the text, although there is also an interesting inversion construction 'звід неба' (sky). The word 'крайовид' (skyline) is used to mean 'небосхил' (sky), and "виднокруг" (horizon) is used to mean 'горизонт' (horizon).

The Church Slavonic word 'вселенна' is used to denote the concept of "universe", although there is an attempt to introduce the term 'всесвіт'. It should be noted that the modern terms 'туманність', 'всесвіт', 'матерія всесвіту', etc., formed by adding a noun in the genitive case in the possessive sense, are more accurate because they avoid ambiguity.

Among the astronomical terms in Ivan Pul'uj's book, purely Ukrainian units prevail. When it comes to proper names, the author prefers international names for planets, stars, and constellations. The most noteworthy terms are those that are not in current scientific use but could successfully

replace borrowings because they are concise, have transparent semantics, and are formed using purely Ukrainian means.

Key words: *Ivan Pul'uj, astronomical term, cosmonym, constellation, star, planet, nebula.*

Постановка проблеми. Видатний учений кінця XIX – початку XX століття Іван Пулюй зробив великий внесок у світову та українську науку, водночас суттєво вплинувши на становлення української фізичної та електротехнічної термінології. Темою пропонуваного дослідження є астрономічна лексика у науково-популярній праці «Нові і перемінні зьвізди» (Пулюй, 1905), яку вчений написав із метою поширення освіти і наукових знань серед широких народних кіл. Дослідник був переконаний, що елементарні наукові знання вкрай необхідні українцям і що вони повинні здобувати їх рідною мовою. На думку Івана Пулюя, одним із засобів просвіти мали стати науково-популярні праці. Такою була його книга «Нові і перемінні зьвізди», перевидана за життя вченого кілька разів.

Об'єктом дослідження обрано видання 1905 року, опубліковане Іваном Пулюєм за власний кошт у друкарні Адольфа Гольцгаузена, оскільки інший доступний варіант книжки було надруковано в Росії. У листі до Михайла Павлика він повідомляв: «“Нові і перемінні зьвізди” і “Спомини про Куліша” дозволено друкувати в Росії, а в “Споминах” не вичеркнуто нічого. Не вичеркнуто навіть гірких докорів зроблених самій цензурі і російському правительству!» (Пулюй, 2007, с. 380). Проте, попри дозвіл цензурного комітету, книжка могла бути надрукована за однієї умови – за врахування «правил правописання русскаго языка». Беручи до уваги цей факт, робимо висновок, що текст виданої в Росії книжки Івана Пулюя не відбивав стану тогочасної української наукової мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова мова Івана Пулюя уже не раз ставала предметом мовознавчих досліджень. Учений був одним із перших перекладачів Святого Письма українською мовою, а значить, і причетним до творення сакральної лексики нашої мови. Ця семантична група слів у працях вченого неодноразово ставала об'єктом лінгвістичних розвідок мовознавців (Німчук, 2000). На проблему наукової мови в епістолярії Івана Пулюя, де дослідник розмірковував

над становищем української мови та науки, станом їхнього розвитку, звернула увагу Ірина Фаріон (Фаріон, 2016а; Фаріон, 2016б). Цих питань вона торкається й у книзі «Мовний портрет Івана Пулюя» (Фаріон, 2017). Про внесок Івана Пулюя в розвиток українській термінології йдеться також у працях О. Збожної (2008) і В. Козирського (2008), однак без мовознавчої характеристики лексичних одиниць. Фізичну наукову лексику в науково-популярних творах вченого детально схарактеризовано в дослідженні С. Федак (2018). Проаналізовано також особливості функціонування міжгалузевих термінів у працях Івана Пулюя (Федак, 2024).

Незважаючи на те що астрономія як наука виникла давно й розвивається впродовж багатьох століть, питання творення власне українського астрономічного апарату продовжує бути **актуальним**, адже, попри древність самої науки, її термінологічна система потребує вдосконалення. Відомим і незаперечним є факт, що протягом XX століття вона зазнавала різних впливів: від русифікації у радянський період, коли вбирала у себе багато російськомовних елементів, зокрема й словотвірних, до наших днів, коли перед нею постав інший виклик – засилля іншомовних та міжнародних одиниць (Федак, Назаревич, 2025, с. 52).

Метою статті є аналіз і опис астрономічних термінів і космонімів, ужитих у науково-популярній праці Івана Пулюя «Нові і перемінні зьвізди», що сприятиме збагаченню й удосконаленню сучасної термінології природничих наук шляхом запровадження питомо українських одиниць, забутих чи зумисне вилучених, які завдяки зрозумілості й прозорій етимології чітко позначають певні астрономічні поняття і явища. Отож **завдання**, які ставимо перед собою, – це 1) виявити вжиту в праці Івана Пулюя питому українську астрономічну лексику; 2) з'ясувати її етимологію; 3) охарактеризувати способи та засоби творення нових термінологічних одиниць у праці вченого.

Виклад матеріалу. В аналізованій праці Івана Пулюя питому українські астрономічні

наукові терміни помітно переважають, але значна їх частина не увійшла до сучасного вокабуляру цієї галузі знань.

Зірка – одне з основних понять астрономічної науки. Зазначимо, що в книжці вченого лексема *зірка* не належить до переліку частотних (у тексті фіксуємо лише 10 випадків її вживання): *являють ся на Фотографіях ще такі зірки* (с. 33)¹, *після Гейса до 6800 зірок* (с. 33), *із переписій зірок* (с. 36).

Частотність лексеми *зоря* в тексті суттєво вища (ми нарахували 35 уживань): *се зорі першої величини* (с. 33), *зорі від другої до шостої величини* (с. 33), *ті імлі, що в них згуртувались незлічені зорі* (с. 35), *зорі крутяться* (с. 36), *ζ Мізар, то не одна одніська зоря* (с. 37), *ясну зорю, наче Сирій* (с. 37), *пізнати, що зорі згуртувались в ній в одну громаду* (с. 37) тощо. Вона послугувала твірним для похідних інших частин мови. Наприклад, додаванням суфікса *-ав-* до кореня *зор-* утворено цікавий за звучанням прикметник *зорявий*: *слухали зорявої ночі* (с. 3), *зоряве небо України* (с. 4). У тексті виявляємо відсубстантивне дієслово *‘зоріти’*: *на небі зьвіздами зоріли* (с. 5) і дієприкметник *зоріючий*: *зоріюче їх світло* (с. 25).

У сучасній українській мові функціонують слова-синоніми *зоря* і *зірка*, однак у Пулюєвій праці праслов'янське *зьвізда* суттєво переважає (ЕСУМ, Т. 2, с. 250): *нові зьвізди* *появляються* (с. 6), *між новими зьвіздами* *давніших віків* (с. 6), *той самовидець про зьвізду* *розкажує* (с. 6), *коли мрак всі другі зьвізди* *застелила* (с. 7), *зьвізда* *змінювала* *краску свого світла* (с. 7), *ся гіпотеза творення зьвізд* (с. 8), *ми бачимо ті астероїди як «падаючі зьвізди»* (с. 16) тощо. Пояснити цей факт можна як впливом діалектів (адже досі це слово вживане в говірках подільського діалекту), так і впливом польської та чеської мов. Дериват *визьвіздитися* в значенні *‘вкритися зорями’* теж трапляється в тексті книжки Івана Пулюя: *як небо зовсім визьвіздить ся* (с. 33). Цю лексему фіксує і словник Желехівського (Желехівський, Т.1, с. 75), а «Словник української мови» в 11-ти томах – близьку за значенням лексему *визоритися* (СУМ, Т. 1, с. 401).

Слово *зьвізда* послугувало основою для творення складних термінів. Так, на позначення поняття, відомого сьогодні як *«змінні зорі»*, вжито словосполучення *перемінні зьвізди*: *пояснити славу прояву нових і перемінних зьвізд* (с. 5), *відкрив перемінну зьвізду Міра Цеті* (с. 9), *як майже у всіх перемінних зьвізд* (с. 9), *перемінні зьвізди, в яких і досі не досліджено жадної періодичної зміни світла* (с. 10), *що являються з новими і перемінними зьвіздами* (с. 10), *являти меться на небі як перемінна зьвізда* (с. 27), *молода перемінна зьвізда* (с. 27), *між у сім перемінними зьвіздами* (с. 27), *соньце є перемінною зьвіздою* (с. 28), *не залічивши перемінні зьвізди* (с. 34).

Термін *громада* (такий наголос зазначив сам автор), Іван Пулюй вживає у значенні *‘сузір’я’*: *незлічена громада величезних сонць* (с. 8), *зьвіздної громади не названо* (с. 9), *у тій самій зьвіздній громаді* (с. 27), *тая зьвіздна громада* (с. 36), *пізнати, що зорі згуртувались в ній в одну громаду* (с. 37), *поза молочною дорогою є ще громади сонць* (с. 39). У тексті, крім того, трапляються і його синоніми *гурт*, *гурток*: *астрономи залічують зьвізд до ріжних гуртів* (с. 33), *до гурту 6-тої величини* (с. 33), *на тій троні гурток зьвізд «Берениці»* (с. 36).

Вартим уваги є той факт, що для іменування самих сузір'їв учений використовує здебільшого міжнародні назви: в громаді *Kassiopeï* (с. 6), *видно п'ятизьвізду громаду Kassiopeï* (с. 36), але часом – і їх українськомовні відповідники: у зьвіздній громаді *Барана* (с. 6), у зьвіздній громаді *Лебедя* (с. 10), у зьвіздній громаді *Вага* (с. 27). Це переважно слова, не позначені іншомовними впливами й уживані у повсякденному мовленні. У повсякденному мовленні українців завжди, поза сумнівом, побутовали іменники – власні назви на позначення небесних світил, такі як *Віз* (в сучасній українській астрономічній науці це Кіш або Велика Ведмедиця): *за одну добу обкрутилась і зьвіздна громада «Воза»* (с. 36), *добре знану зьвізду громаду «Великого Медведа» або «Воза»* (с. 37), *Квочка* (відоме також як Стожари та ін.): *вказати хоч би тільки на густу зьвізду громаду «Плєяд» або «Квочку»* (с. 35).

Слово *туманність* як складник сучасної української астрономічної термінології має

¹ Тут і далі приклади наведено з книги «Пулюй Іван. Нові і перемінні зьвізди. Кілька споминів про Куліша і його дружину Ганну Барвінок», виданої у Відні 1905 року (с. 3-тє видання). Орфографію і пунктуацію першоджерела збережено.

відповідником в праці Івана Пулюя питомо українську лексему *імла*: без всякої **імли** (с. 7), *всесвітня імла*, погустівши, починає світити, і що вона, до купи збившись, може утворити нову зьвізду (с. 8), *тая імла*..... світає вже лагідним срібляним світлом (с. 8), молочна дорога не **імла** (с. 8), *наша імла* займає на небі поки що ледве $5^{\circ}5'$ (с. 37), ми приблизились на 500 подальшій Сірія до **імли** (с. 37), долітаємо до краю **імли** (с. 37), **імла** вже розкинулась по небозводі (с. 37). Специфічним для власне наукового вжитку є його побутування в множині: *сіріючі всесвітні імли* (с. 28), *ті імли* мають часто неправильний вид (с. 28), не залічивши перемінні зьвізди і *всесвітні імли* (с. 34), *ті імли*, що в них згуртувались незлічені зорі (с. 35), *сіріючі імли* (с. 35), там розкинуті місцями **імли** (с. 39), блідо-сіріючими **імлами**. (с. 37).

У тексті книжки автор частіше використовує іменник *небо*: *на небі* зьвіздами зоріли (с. 5), всі прояви *неба* і землі (с. 13), по крайовиду *неба* (с. 16), кругобіг *на небі*, але правда (с. 20), така газова куля являти меться *на небі* як перемінна зьвізда (с. 27), як *небо* зовсім визьвіздить ся (вкриється зірками) (с. 33), фотографувати *небо* (с. 33), на північній півкулі *неба* (с. 34), на одній півкулі *неба*, на північній, як на полудневій. (с. 35), *наша імла* займає *на небі* поки що ледве $5^{\circ}5'$ (с. 37), для північної півкулі *неба* (с. 36), друга півкуля *неба* (с. 37). Лексему *небозвід* в аналізованій праці вжито як синонім до слова *небо*, однак всього двічі: *вона зайняла на небозводі* вже 88° (с. 37), *імла* вже розкинулась *по небозводі* (с. 37). Цікавою є інверсійна конструкція *звід неба*. Саме слово *звід* перебуває на периферії сучасного словника і частіше використовується в значенні ‘криволінійне перекриття, що з’єднує стіни або опори якої-небудь споруди; склепіння’: *на полудневому зводі неба* (с. 33). У значенні ‘небосхил, небо’ використане ще й слово *крайовид*: *по крайовиду неба* (с. 16).

Лише одне слово – *виднокруг* – вжито в значенні ‘горизонт, обрій’: *на виднокрузі 15’ в перемірі* (с. 36).

На позначення поняття «всесвіт» І. Пулюй послуговується церковнослов’янським словом *вселенна* (Белей, 2001, 25): *Наш світ і вселенна* (с. 38), *тую безліч світів*

назвемо всесвітом або вселенною. (с. 39), *Що ж тепер „наш світ” проти вселенної?* (с. 39), чому ж би то думати нам, що наша земля то самий осередок *вселенної*, ціла *вселенна* сотворена тільки для чоловіка (с. 39), всі незлічені соньця *вселенної* (с. 39), така думка недостойна великості *вселенної* (с. 39), удержувати безконечне життя других, нам незнаних, світів *вселенної* (с. 40). Спорадично використано термін *всесвіт*: *тую безліч світів назвемо всесвітом* або *вселенною*, на противагу спродукованому від нього прикметнику: *заглянути глибше у всесвітні прояви* (с. 5), *всесвітня імла*, погустівши, починає світити, і що вона, до купи збившись, може утворити нову зьвізду (с. 8), з якого *всесвітня* матерія у зьвізду збилась (с. 8), *дрожання безконечно тоненької всесвітньої матерії етера* (с. 11), у *дрожання всесвітньої матерії етера* (с. 13), *сіріючі всесвітні імли* (с. 28), *тоне в морі всесвітнього етера* (с. 33), не залічивши перемінні зьвізди і *всесвітні імли* (с. 34), на *філях всесвітнього етерового моря* (с. 40). Варто зазначити, що сучасні аналітичні терміни *туманність всесвіту*, *матерія всесвіту* тощо з аналізованим іменником у формі родового відмінка дають змогу уникнути двозначностей, адже є точнішими від іменниково-прикметникових, пор. *всесвітній* – ‘у межах всесвіту чи той, який охоплює весь світ’ (СУМ, Т. 1, с. 765).

Тільки власне українські слова вживає І. Пулюй на позначення поняття «орбіта». Саме таку семантику, як можна судити з контексту, має слово *круг* у реченні: *В тому місці «проста дорога землі» дотикається первобитнього круга, значить, вона стоїть прямо на промірі того круга* (с. 41). Синонімічним його відповідником подекуди виступає словосполучення *кругова дорога*: *стане земля звертати з кругової дороги, наближуючись до соньця* (с. 42), *земля, повернувши сторч до кругової дороги, летіти ме прямо до соньця* (с. 42).

Міжнародний термін *горизонт* Іван Пулюй часто замінює словом *землекрай*, який має ідентичну з іншомовним словом семантику: *десь далеко понад землекраєм* (с. 16), *майже 66° над землекраєм* (с. 36). Наголосимо, що такої одиниці ми не виявили ні в словнику Грінченка, ні Желєхівського,

а також і в 11-томному словнику української мови, що дає підстави вважати цю лексему авторським новотвором, який влучно розкриває суть поняття, на позначення якого його вжито.

В аналізованій книжці професора Пулюя Чумацький Шлях іменовано виключно як *молочна дорога*: *тая імла..... вже згустила трохи.....у «молочній дорозі»* (с. 8), *стоїть і нова зьвізда край самої молочної дороги* (с. 8), *що таке одно одніське соньце проти незлічених соньць молочної дороги* (с. 25), *що таке наша молочна дорога* (с. 33), *в нашій молочній дорозі* (с. 35), *наша молочна дорога* (с. 35), *видно молочнудорогу* (с. 35), *простелилась горизонтально найвуша частина молочної дороги* (с. 36), *поблизу молочної дороги* (с. 36), *то тая проста вісь колеса нашої молочної дороги* (с. 36), *бачимо нашу молочну дорогу* (с. 37), *ми бачимо тую «молочну дорогу»* (с. 37), *поза молочною дорогою є ще громади соньць* (с. 39). Відомо, що назва Молочна Дорога в українській мові з'явилася досить пізно (приблизно 1908 р.) і завжди функціювала як наукова назва, причому слово *дорога* в цій назві почали використовувати значно пізніше (Зубко, с. 273). Як відомо, в народному вжитку переважає назва *Чумаць-*

кий Шлях, рідше – *Чумацька дорога*. Європейськими мовами термін *Молочна дорога* запозичений з грецької через латину.

Висновки. Власне українські лексеми переважають серед астрономічних термінів книги Івана Пулюя «Нові і перемінні зьвізди», тоді як до використання запозичень та інтернаціоналізмів автор намагається вдаватися якомога менше. Частину простих і складних термінів становлять слова, вживані у повсякденному мовленні, спорадично трапляються діалектизми, однак їхня частка загалом не є суттєвою. У випадках, коли йдеться про власні назви – найменування окремих зір, сузір'їв, планет – учений надає перевагу міжнародним астронімам, іноді паралельно наводячи розмовні варіанти для полегшення сприйняття й розуміння інформації. Виявлені й охарактеризовані лексеми, не представлені в сучасному науковому вокабулярі, можуть стати предметом особливої уваги фахівців цих галузей, а також мовознавців, адже завдяки стислості, прозорій семантиці і використанню питомо українських словотвірних засобів для їх творення вони можуть вдало замінити іноземні запозичення чи терміни, скальковані з російськомовних відповідників.

ЛІТЕРАТУРА

- Белей Л., Белей О. Старослов'янсько-український словник. Львів : Свічадо, 2001. 317 с.
- Етимологічний словник української мови : В 7 т. Київ : Наукова думка, 1983–2012.
- Желехівський Є., Недільський С. Малоруско-німецький словар. Т. 1 : А–О; Т. 2 : П–Я. Львів, 1886.
- Збожна О. Іван Пулюй і українська наукова термінологія. *Збірник наукових праць учасників 10-ї Міжнародної наукової конференції «Проблеми української термінології СловоСвіт 2008»*. Львів, 2008. С. 184–187.
- Зубко А. Українська ономастика : здобутки і проблеми. *Спеціальні історичні дисципліни : питання теорії та методики*. 2007. Вип. 15. С. 262–281.
- Козирський В. Роль Івана Пулюя у формуванні української наукової термінології. *Проблеми української термінології : зб. наук. праць учасників 10-ї Міжнар. наук. конф. «Проблеми української термінології СловоСвіт 2008»*, Львів, 2008. С. 188–191.
- Німчук В. Іван Пулюй – перший перекладач молитов сучасною українською мовою. *Біблія і культура : збірник статей*. Випуск 1. Чернівці : Рута, 2000. С. 174–179.
- Пулюй І. Нові і перемінні зьвізди. Третє доповн. видання. Відень : З друк. Адольфа Гольцгаузена у Відні, 1905. 122 с.
- Пулюй Іван (1845–1918). Листи / Збір, упорядкування, пояснення О. М. Збожна. Тернопіль : Воля, 2007. 543 с.
- Словник української мови. В 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
- Фаріон І. До проблеми динаміки лексико-семантичної норми за списками Івана Пулюя (пол XIX – поч. XX ст.). *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Філологічні науки*. Київ : Міленіум, 2016. Вип. 257. С. 14–23.
- Фаріон І. До історії наукової мови у роздумах Івана Пулюя. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Проблеми української термінології. 2016. № 842. С. 102–106.

- Фаріон І.** Мовний портрет Івана Пулюя (за листами мислителя). Видавництво Львівської політехніки, 2017. 216 с.
- Федак С.** Українськомовна фізична термінологія в науково-популярній книжці Івана Пулюя «Нові і перемінні зьвізди». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія»*. 2018. №2. С. 228–232. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/2419>
- Федак С.** Міжгалузеві українськомовні терміни у книзі Івана Пулюя «Нові і перемінні зьвізди». *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 38. С. 87–91.
- Федак С., Назаревич Л., Денисюк Н.** Про походження астрономічних термінів у книжці Івана Пулюя «Нові і перемінні зьвізди». *Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Іван Пулюй : життя, присвячене науці і Україні», до 180-річчя від дня народження Івана Пулюя*. Тернопіль : Видавництво ТНТУ, 2025. С. 51–55.

REFERENCES

- Belei, L., Belei, O.** (2001). *Starosloviansko-ukrainskyi slovnyk [Old Slavonic-Ukrainian Dictionary]*. Lviv: Svichado [in Ukrainian].
- Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy (1983–2012) [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language] (Vols. 1–7). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Farion, I.** (2016a). Do istorii naukovoï movy u rozdumakh Ivana Puliuia [On the history of scientific language in the reflections of Ivan Pul'uj]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha». Problemy ukrainskoi terminolohii – Bulletin of the National University 'Lviv Polytechnic'. Problems of Ukrainian Terminology*, 842, 102–106 [in Ukrainian].
- Farion, I.** (2016b). Do problemy dynamiky leksyko-semantychnoi normy za lystamy Ivana Puliuia (pol XIX – poch. XX st.) [On the problem of the dynamics of lexical and semantic norms in the letters of Ivan Pul'uj (late 19th – early 20th centuries)]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii: Filolohichni nauky – Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Philological Sciences* (Issue 257), (pp. 14–23). Kyiv: Milenium [in Ukrainian].
- Farion, I.** (2017). *Movnyi portret Ivana Puliuia (za lystamy myslytelia) [Linguistic portrait of Ivan Pul'uj (based on the thinker's letters)]*. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky [in Ukrainian].
- Fedak, S.** (2018). Ukrainskomovna fizychna terminolohiia v naukovo-populiarnii knyzhtsi Ivana Puliuia «Novi i pereminni zvizdy» [Ukrainian physical terminology in Ivan Pul'uj's popular science book "New and Variable Stars"]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu Ostrozka akademiia: seriiia «Filolohiia» – Scientific Notes of the National University "Ostrog Academy": series "Philology"*, 2, 228–232 [in Ukrainian].
- Fedak, S.** (2024). Mizhhaluzevi ukrainskomovni terminy u knyzi Ivana Puliuia "Novi i pereminni zvizdy" [Interdisciplinary Ukrainian-language terms in Ivan Pul'uj's book "New and Variable Stars"]. *Zakarpatski filolohichni studii – Zakarpattia Philological Studies* (Issue 38), 87–91. Uzhhorod: Vydavnychy dim «Helvetyka». Retrieved from: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/2419> [in Ukrainian].
- Fedak, S., Nazarevych, L., Denysiuk, N.** (2025). Pro pokhodzhennia astronomichnykh terminiv u knyzhtsi Ivana Puliuia «Novi i pereminni zvizdy» [On the origin of astronomical terms in Ivan Pulii's book 'New and Variable Stars']. *Zbirnyk tez Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Ivan Pulii: zhyttia, prysviachene nauksi i Ukraini" do 180-richchia vid dnia narodzhennia Ivana Puliuia – Collection of proceedings of the International Scientific and Practical Conference 'Ivan Pulii: A Life Devoted to Science and Ukraine,' dedicated to the 180th anniversary of Ivan Pulii's birth*, 51–55. Ternopil: Vydavnytstvo TNTU.
- Kozyrskyi, V.** (2008). Rol Ivana Puliuia u formuvanni ukrainskoi naukovoï terminolohii [The Role of Ivan Pul'uj in the Formation of Ukrainian Scientific Terminology]. *Problemy ukrainskoi terminolohii: Zbirnyk naukovykh prats uchastnykiv 10-yi Mizhnar. nauk. konf. «Problemy ukrainskoi terminolohii SlovoSvit 2008» – Collection of Scientific Works by Participants of the 10th International Scientific Conference 'Problems of Ukrainian Terminology SlovoSvit 2008'*, 188–191. Lviv [in Ukrainian].
- Nimchuk, V.** (2000). Ivan Puliiu – pershyi perekkladach molytov suchasnoiu ukrainskoiu movoiu [Ivan Puluj – the first translator of prayers into modern Ukrainian]. *Bibliia i kultura: zbirnyk statei – Bible and Culture: Collection of Articles* (Issue 1), 174–179. Chernivtsi: Ruta [in Ukrainian].
- Puliiu, I.** (1905). *Novi i pereminni zvizdy [New and Changing Stars]*. Third revised edition. Vienna [in Ukrainian].

- Slovnýk ukraïnskoi movy (1970–1980) [Dictionary of Ukrainian language] (Vols. 1–11). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Zbozhna, O.** (2008). Ivan Puliui i ukraïnska naukova terminolohiia [Ivan Pul'uj and Ukrainian Scientific Terminology]. *Zbirnyk naukovykh prats uchasnykiv 10-yi Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii «Problemy ukraïnskoi terminolohii SlovoSvit 2008»* – *Collection of scientific works by participants in the 10th International Scientific Conference 'Problems of Ukrainian Terminology SlovoSvit 2008'*, 184–187. Lviv [in Ukrainian].
- Zbozhna, O. M.** (Collection, arrangement, explanation). (2007). *Puliui Ivan (1845–1918). Lysty [Pulyuy Ivan (1845–1918). Letters]*. Ternopil: Volia [in Ukrainian].
- Zhelekhivskyi, Ye., Nedilskyi, S.** (1886). *Malorusko-nimetskyi slovar [Malorussian-German Dictionary]* (Vol. 1: A–O; Vol. 2: P–Ya). Lviv [in Ukrainian].
- Zubko, A.** (2007). Ukraïnska onomastyka: zdobutky i problemy [Ukrainian Onomastics: Achievements and Problems]. *Spetsialni istorychni dystsypliny: pytannia teorii ta metodyky – Special Historical Disciplines: Issues of Theory and Methodology* (Issue 15), 262–281 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 19.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 02.04.2026